
Hendi Péter**Mindent a svédékért!**

Egyszer, tizenkilenc évesen, írtam egy kisregényt, amely többé-kevésbé arról szólt, hogy tizenkilenc éves vagyok. Azóta kezdek egyre távolodni attól, amiről írok. Nem a lelkemben növekszik a távolság, hanem a megtörténés és a megírás közötti idő lesz egyre hosszabb. Nem tudom, mi lenne az elmúlt évek szerény termésének illetően átlaga. Húsz-huszonöt év? Vagy harminc? Tinédzser számára ez kvázi lehetetlen. Tudni kell persze, hogy akkoriban sürgősebb dolgom voltak, mint manapság. Találkozni Ildikóval, végre csókolózni vele, meginni egy pohár sört a nyári éjszakában, vagy találni egy lányt a kerthelyiségben, akivel, még mielőtt véget érne az éppen elkezdett zeneszám, kimehetek tviszteni a táncparketre. Ma már nem olyan sürgősek a dolgok. Talán ezért is érek rá olyannyira a megírásukkal.

Akkor futott ez át a fejemben, amikor a minap az Interneten beleakadtam egy svéd mondatba, amely azt mesélte, hogy a József Attila Színház kulisszái mögött egy svéd fordítónak elsősegély-tolmácsaként beléptem egy dohányfüstös helyiségbe, ahol aztán beszélgetni kezdtünk az addig barátaival poharazó magyar költővel. De hiszen én ezt meg akartam írni! Három hónappal ezelőtt Gergely Tamás is megkért rá. Úgy hallok, találkoztál Ovéval, szólt a Stockholmból küldött emil. Mért nem írsz róla egy retrospektív interjút? Igen ám, de annak már legalább nyolc hónapja! Ami akkor történt, arra én már nem, de az is lehet, hogy még nem emlékszem. Talán ha érni hagynánk kicsit a témát. Mondjuk, húsz-harminc évig. De vajon van-e még annyi időm? Ha az apám éveit tekintem, akkor éppen hogy igen. Ha hozzáadom az anyámét, és elosztom kettővel, akkor nem biztos. Szó, ami szó, jó lesz sietni.

József Attila, aki egyszer azt kérdezte magától, hogy hány hét a világ, József Attila azon a hétvégén lett volna százéves. Ha Pesten vagy, menj el, és nézd meg Ovét, jó fej nagyon, jött a drótposta Lacitól, Göteborgból. Aztán ott ültem a Petőfi Irodalmi Múzeumban, és hallgattam a német, francia, olasz, angol, török kiadók meg fordítók előadásait az elkészült vagy elkészülőben lévő, kiadott vagy kiadni remélt József Attila-kötetekről, és egyszerre olyan érzés fogott el, mintha Budapest nagyvárosának nehéz léptű sivatagaiból lélekemelő oázisba csöppentem volna. Volt abban valami rendkívüli, ahogy a fordítók a munkáikról beszéltek. Ha egyik nyelv után a másikon hallod Attilát, és néhány versére még eszperantó nyelven is ráismersz, ez már önmagában is: nem semmi. De nem erre gondolok, amikor azt mondom, rendkívüli, hanem arra a lelkesedésre, amellyel némelyikük megosztotta velünk a fordítás örömét. Jean-Paul Faucher-t már csak azért is rögtön megszerettem, mert megszólalásig hasonlított Sven Volterre. Szinte láttam magam előtt, amint a hetvenes évek elején a Harmadik Gusztávot játssza a göteborgi Városi Színházban. Na, itt van, már megint: a harminc év távolság! Kibújt a szög a zsákból. A francia költő persze nem svédül mesélte, hogy milyen nehéz volt lefordítania a *Cigány vagy! Amit adtál hízelegve, mind viszszaoptad az utolsó órán!* sorokat. Egy franciának, magyarázta, hogy ne mondjam, franciázta nekünk Jean-Paul, nem azt jelenti a cigány vagy, mint egy magyarnak. Aztán felolvasta a fordítása passzusát, amelyből nyelvének ismerete nélkül is érthette, s derült is rajta mindenki, hogy a mi Attilánk Tartuffe-nek nevezi, azaz letártüffözi a halott anyját. Persze lehetett volna ezen a megoldáson vitatkozni, akár a franciáknak a roma származású embertársaikhoz való viszonyát is boncolgatni, mindent lehetett volna, de az eredendő, szinte gyermeki örömmel párosuló jó szándékot kétségbe vonni, azt nem. Íme, a kulcs az oázishoz.

Ove Berglund lille Kjellnek fordította a kis Balázst. Persze nem a magyarok, hanem a svédok számára. Magabiztos angolját az ausztráliai Adorján István tolmácsolta, akivel később leültünk egy pohárra a Centrálban, ahol akkor még nem kellett két deci bort rendelni annak is, aki nem akart, csak egyet meginni. Én is fordítok, mondta István, és megmutatta az egyik angol fordítását. *Budapest éji, nagy álmát hozom.*

Így kezdődött a magyar eredeti, mondani sem kell róla, hogy Ady. Ma is ott a papírlap a szobám falán, ahová felragasztottam, mint valami ifjúkori ereklyét.

Beszélgj már egy kicsit az Ovéről is, hallok Tamást és persze saját magamat is. Ugye, nyilvánvaló, hogy bármilyen jól hangzott volna, a retrospektív interjú nem jön össze. Felettebb tiltakozik bennem valami az ellen, hogy előkeressem a kívül-belül gyönyörű *En eld som bränner mig* című kötetet, és mankó segítségével feltegyem a kérdéseket Ove Berglundnak, amelyeket akkor, jelen időben nem tettem fel. A Bonniers nem sietett a válasszal, így Ove saját maga adta ki a könyvet. Volt már erre példa az irodalom történetében, de amikor az áldozatot nem a szerző, hanem a fordító vállalja, az már egy kicsit olyasmi, amitől tátva marad a száj is. Mire utal ez a cím?, kérdezhetném most nagy eredetien Ovét, pedig tudom a választ. Akkor is, ha mást felelne, tudom, s az évek múltán talán egyre jobban fogok emlékezni rá, hogy őt magát, Ovét égeti a tűz. Ez jutott eszembe, amikor az Interneten ráakadtam arra a svéd mondatra. Hogy is volt?

Azon a szombat estén zsúfolásig megtelt a József Attila Színház nézőtere. Huszonöt magyar költő és író lépett fel, hogy felolvassa, elszavalja ki-ki a maga József Attila-versét. Lehet, hogy nem várom meg a végét, mondta Ove, és inkább a sor szélén ült le. Nem csodálkoztam, mert szorosan voltunk nagyon, egyre melegebb lett, és ő, aki nyersfordításokból dolgozik, nem is ért magyarul. A szünetben el is búcsúzott, de még megkért, segítsek neki, hogy beszélhessen Kányádi Sándorral, akit nem sokkal korábban láttunk a színpadon. Rögtön megértettem, hogy most rögtönről van szó, és nem volt kétségem, mindent latba vetek, hogy sikerüljön. Egyrészt mert Ove hazájában tíz évig voltam otthon, másrészt mert ő úgy hallgatta velünk Attilát, hogy közben aligha értette. Megérdemelte, hogy végre ő is labdába rúghasson. Színházi szünetnyi időm volt ezt elintézni. Lementünk a földszintre, ahonnan a nézőtéri felügyelő telefonált a színpad mögé, és már mentünk is, én és a svéd honfitársam, át a bejárat előterében dohányzók siserahadán, egészen addig a második bejáratig, ahová lépcső vezetett fel, és ahol már várt minket

valaki, aki tudta, hogy mit akarunk. Bravó! Most már csak őt kellett követni, aztán megszólítani a költőt, aki háttal ült nekünk, és akit személyesen egyikünk sem ismert. Mint a karikacsapás, futott át a fejemen, s a múltnak tengeréből még az a svéd mondat is felmerült, hogy *det går som smart*. Persze elkövettem egy kis esztétikai bakit, mert mielőtt a költőt megszólítottam, nem kértem elnézést az asztaltársaságától. Hohó, mondta is a hölgy, aki ott ült szemben, hát ez micsoda dolog! Bizony igaza volt, mentegetőztem is rögvest. Értse meg, kértem nyájasan, hogy micsoda hév repíti azt a magyart, aki egy svéd honfitársának segít. De hol égeti itt a tűz Ovét?, kérdezi Tamás. Ja igen, felelem neki, és meg is könnyebbülök, mert a dolgok illetén állása mellett el se kell mondanom, hogy mit fordítottam le és mit nem. Elég csak arra emlékezmem, hogy Ove előszedett a tarsolyából néhány papírlapot, és olvasni kezdte Kányádi Sándor versét Kányádi Sándornak, svédül.

Csinos volt az a nő tegnap este az asztalnál, mondta másnap délelőtt Ove, amikor felsétáltam vele a Várba. Úgy hiszem, ő szavalta a *Nagyon fáj-t*, próbáltam visszaemlékezni. Azt persze még nem tudhattam, hogy alig egy év múlva az ő szavaival fejezem majd be ezt a mesét. Mert amikor elmenőben újra elnézést kértem tőle, megértő mosollyal azt felelte: Mindent a svédékért!